

**Šiaulių
akademija**

VILNIUS UNIVERSITY ŠIAULIAI ACADEMY

Regionų plėtros institutas / Institute of Regional Development

**12-oji tarptautinė tarpdisciplininė mokslinė konferencija
12th International Interdisciplinary Scientific Conference**

***REGIONAS: ISTORIJA, KULTŪRA, KALBA
THE REGION: HISTORY, CULTURE, LANGUAGE***

SANTRAUKOS / SUMMARIES¹

2023 m. gegužės 18–19 d. / 18th–19th May, 2023

Šiauliai, Lithuania

¹ Tekstai neredaguoti. / The texts have not been edited.

KONFERENCIJOS MOKSLINIS KOMITETAS
SCIENTIFIC COMMITTEE OF THE CONFERENCE

Pirmininkė / Chairperson – dr. / Dr Regina KVAŠYTĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

Nariai / Members:

dr. / Dr Juris CIGANOVŠ (*Latvijos karo muziejus, Latvija / Latvian War museum, Latvia*)

dr. / Dr Dalia JAKAITĖ (*Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas; Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Institute of Lithuanian Literature and Folklore; Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

dr. / Dr Aija JANSONE (*Latvijos etnografinis muziejus po atviru dangumi, Latvija / The Ethnographic Open-Air museum of Latvia; Latvia*)

doc. dr. / Assoc. Prof. Dr Vita JUKNEVIČIENĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

prof. dr. / Prof. Dr Mihaela KOLETNIK (*Mariboro universitetas, Slovėnija / Maribor University, Slovenia*)

doc. dr. / Assoc. Prof. Dr Vladimir LEGAC (*Zagrebo universitetas, Kroatija / University of Zagreb, Croatia*)

prof. dr. / Prof. Dr Henrihs SOMS (*Daugpilio universitetas, Latvija / Daugavpils University, Latvia*)

dr. / Dr Anna STAFECKA (*Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas, Latvija / University of Latvia, Latvian Language Institute, Latvia*)

prof. dr. / Prof. Dr Rita Regina TRIMONIENĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

prof. dr. / Prof. Dr Rytis URNIEŽIUS (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

doc. dr. / Assoc. Prof. Dr Jolanta VASKELIENĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

Salomėja BANDORIŪTĖ-LEIKIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

HUMORO REGIONIŠKUMAS

Pranešime trumpai bus pristatoma humoro sąvoka ir humoro, kaip mokslinių tyrimų objekto reikšmė, aptariamas komunikacijos vaidmuo juokaujant. Ieškant atsakymo į visuomenėje dažnai kylantį klausimą, ar humoras turi tautiškumą / regioniškumą, pranešimo autorė pateiks įrodymų, kad juokavimo turiniui negalioja nei valstybių, nei regionų ribos. Humorą reiškiasi visomis komunikacijos formomis: raštu ir žodžiu, monologine ir dialogine, privačia ir socialine, asmeniškai ir visiems laisvai prieinama, simetrine ar sudėtine. Taigi, humoras yra socialinis reiškinys *be ribų*, dažniausiai pasireiškiantis tarpasmeninėje komunikacijoje (bet neatmetama ir „Aš-Aš“ komunikacijos forma), o siunčiamos žinutės siekiamas rezultatas – nebūtinai juokas (pvz., agresija, hierarchijos nustatymas, įžeidimas, įvaizdžio kūrimas ir t. t.). Juokavimą, kaip laisvą reiškinį, įrodo ir juokaujančio žmogaus kaita, pvz., sen. Lietuvos kaimuose būdavę savi juokdariai, vad. *keistuoliais*, *durniais*; lietuviškosios komedijos kanonas pradėjo formuotis tik 19 a. pab. (Vilkučio-Keturakio komedija „Varpe“, komedija atspindėjo margą visuomenės kasdienybę ir turėjo potekstinę didaktinę funkciją; tarpukario Lietuvoje komedijos tradiciją formavo tokios teatro trupės, kaip „Vilkolakio juokavimai“ (1919), „Linksmieji broliai“ (1926), „Dzimdzi Drimdzi“ (1935); sovietmetyje populiariams – A. Grašiui (Bračui), V. Pračkailai, J. Zavaliauskui – įtaką darė sovietiniai komikai (G. Chazanov, J. Petrosian, A. Raikin).

Šiuolaikinėje Lietuvoje humoras plinta elektroninėje erdvėje, senuosius humoro žanrus (pvz., anekdotus) keičia humoro tinklalaidės. Taigi, pranešime bus kalbama apie humorą kaip vieną dinamiškiausių žanrų, gebančių greitai adaptuotis prie aktualijų ir visuomenės poreikių.

Dovilė BATAITYTĖ

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

„TAMSIOJO“ PAVELDO OBJEKTŲ PRISTATYMAI IR SVARBA REGIONUOSE. MACIKŲ LAGERIŲ MEMORIALIZACIJOS GALIMYBIŲ TYRIMO ATVEJIS

„Tamsusis“ paveldas yra tai, apie ką neretai sudėtinga diskutuoti, tuo labiau pristatyti jį visuomenei.

Šis paveldas daugiasluoksnis, turintis skirtingas interpretacijas, galintis sulaukti įvairių prieštaringų reakcijų. Tad, kaip gi reikėtų kurti tokio objekto viešojo pristatymo naratyvą ir ekspozicijas muziejuose, kaip tinkamai įgyvendinti jo memorializaciją? „Nepatogių“ objektų memorializacijos procesas susiduria su dviem itin svarbiais iššūkiais, kaip jį pristatyti informatyviai / objektyviai ir taip, kad nebūtų nueita lengviausiu keliu tiesiog sausai išdėstant faktus, ir kaip gi išvengti šių objektų per didelės utilitarizacijos. Macikų lagerių kompleksas, kaip ir dalis kitų „tamsiojo paveldo“ objektų Lietuvoje bei Vakarų šalyse jau yra tapę savotiškais traukos objektais, kadangi su tokiais objektais

susijusios interesų (patirčių, atminties recipientų) grupės perteikia „kitokią“ istoriją – lankytoji suteikia išskirtines ne kasdienes emocijas / patirtis. Tokių vietų istorinę reikšmę perteikiančios ekspozicijos yra paveikios dėl asmeninių patirčių refleksijos faktoriaus, o taip pat edukuojančios apie tuos istorijos momentus, kurių turi būti siekiama išvengti ateityje.

Regioniniai muziejai yra tarsi tarpininkai, galintys padėti suprasti, reprezentuoti ne tik šviesiąją bet ir tamsiąją istorijos pusę. Kuriant „tamsiojo“ paveldų prezentacijas neturi būti užmirštama ir ta, kad tokie objektai svarbūs ir tarptautiniu mastu. Lietuvoje „tamsiojo“ paveldo memorializacijos atveju regionuose nėra daug, galima būtų paminėti „Šaltojo karo muziejų“, esantį dalimi Žemaitijos nacionalinio parko. Kitas objektas, kurį galime paminėti aptariamame „tamsiojo“ paveldo kontekste yra Paneriai – žydų ir kitų tautybių žmonių masinių žudynių nacių okupacijos metais vieta. Šio memorialinio komplekso (su)tvarkymo klausimams didesnis atsakingų valstybės institucijų dėmesys pradėtas skirti tik pastarųjų kelerių metų laikotarpiu.

Šio pranešimo objektas – Macikų lagerių kompleksas, kaip specifinė totalitarinių politinių sistemų nusikaltimų refleksijos ir jų aukų atminimo vieta.¹ Buvusių Macikų lagerių kompleksas Šilutės rajone yra išskirtinės reikšmės objektas ne vien dėl teritorijos dydžio bei tarptautiškumo (nacistiniuose karo belaisvių lageriuose Stalag 331 (I C), Stalag Luft VI bei sovietiniame karo belaisvių lageryje Nr. 184 ir specialiojoje ligoninėje Nr. 2652 ir GULAG'o PDK Nr. 3) kalėjo įvairių valstybių piliečiai ir įvairių tautybių žmonės), bet ir dėl šios vietovės paskirties kaitos per sąlyginiai trumpą istorinį laikotarpį. Macikų lagerių kompleksas išsiskiria tam tikromis ypatybėmis, kurios įgalina suvokti jį ne tik kaip istoriškai vertingą artefaktą, bet ir kaip „tamsiojo“ paveldo požiūriu unikalų objektą Lietuvos, ir, ko gero, visos Europos kontekstuose. Buvusių Macikų lagerių kalinių atminimo įamžinimas yra svarbus ir Vakarų šalių, kovojusių prieš nacistinę Vokietiją, ir Rusijos karo veteranų atminimo, ir Vokietijos karių bei karo belaisvių ir jų atminimo objektus prižiūrinčioms organizacijoms, ir Lietuvos politinių kalinių bei jų atminimo bendruomenėms.

Pranešime bus siekiama įgyvendinti šiuos uždavinius: 1) išanalizuoti „gerosios praktikos“ pavyzdžius kaimyninėse valstybės ir kitose Vakarų šalyse, taikytinus Macikų lagerių muziejaus-memorialo kūrimo koncepcijoje; 2) ištirti su kokiais konkrečiais trikdžiais – problemomis gali tekti susidurti kuriant Macikų lagerių ekspoziciją ir joms skirtas edukacines programas.

Laimutis BILKIS

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

DĖL LINKMENŲ PARAPIJOS ISTORINIŲ OIKONIMŲ VARIANTIŠKUMO

Pradėjus tirti seniai įkurtos istoriškai didelės Linkmenų parapijos gyvenamųjų vietų vardus, rastus XVIII a. Linkmenų bažnyčios 1708–1740, 1740–1760, 1760–1790 m. krikšto ir 1740–1760 m. jungtinių knygose, pastebėta, kad neretai ta pati gyvenamoji vietovė įvardijama dviem ar net keliais oikonimais.

Daugeliu tokių atvejų iki šių dienų išliko tik vienas vietovardis, o kitas variantas (kiti variantai) išnyko. Tuo metu, t. y. XVIII amžiuje, buvusių oikonimų variantų išnykimas sietinas su kito vardo, atėjusio iki šių dienų, įsigalėjimu. Pranešime pateikiama istorinių oikonimų substitucijos modelių klasifikacija, paremta šių vietovardžių darybos ir kilmės analize. Pristatant modelius ir jų reprezentantus kartu atskleidžiamas oikonimų variantų identifikavimo ir lokalizavimo procesas, leidžiantis išskirti tokių vietovardžių inventorių, aptariami išskylančios problemos identifikavimo dalykai. Remiantis įvairiais XVI–XVIII a. oikonimų šaltiniais (dvarų inventoriais, parapijos vizitacijos dokumentais), kitų tyrėjų teiginiais ir ypač minėtų bažnytinių knygų antroponimijos analize, pateikiama duomenų, rodančių, kad analizuojami oikonimai buvo (ar galėjo būti) dabar esančių gyvenamųjų vietovių vardų variantai. Norint atskleisti išskirtus modelius reprezentuojančių gyvenamųjų vietų vardų raidos bruožus, pranešime nurodoma nemažai jų užrašymų minėtose metrikų knygose pavyzdžių, apibūdinami įvairaus pobūdžio variantai, analizuojamos galimos jų atsiradimo priežastys. Remiantis šia analize svarstoma, kokios lietuviškos oikonimų variantų formos buvo pirminės. Daugiausia dėmesio skiriama tiems istorinių oikonimų užrašymams, pagal kuriuos galima tiksliausiai nustatyti buvusią tikrąją formą.

Be to, siekiama parodyti, kad analizuojamų oikonimų kilmę dažnai galima išsiaiškinti remiantis ir jų įrašų metrikų knygose kontekstu, t. y. paisant, ar įvardijamose gyvenamosiose vietose užfiksuotas tos pačios šaknies ar kamieno asmenvardis, antrasis įvardijimo narys. Jam esant labai tikėtina, kad oikonimas kilo iš to asmenvardžio. Ši tikimybė pakankamai reali ir tada, kai toks asmenvardis užrašytas netolimoje gyvenvietėje.

Lina BIVAINIENĖ

Vilniaus kolegija, Vilnius, Lietuva

TEORINIAI IR PRAKTINIAI REGIONINĖS TAPATYBĖS IR IDENTITETO ASPEKTAI

Šiuolaikiniame globalizacijos kontekste regiono tapatybės ir identiteto aspektai aktualizuojami naujai. Mokslinėje literatūroje gilinamasi tiek į regiono sąvokos apibrėžtį, tiek į regiono identiteto konceptą. Vis dažniau akcentuojamas / pabrėžiamas įvaizdis kaip identiteto rezultatas.

Regiono identiteto koncepcija grindžiama įvairiais aspektais: geografiniu, etnografiniu, kalbiniu ir kt. Šiame pranešime aptariamos regiono identiteto ir įvaizdžio sąsajos. Konkurencija tarp įvairių regionų nuolat aktualizuoja konkurencinį iššūkį, kai regionai ar vietovės strategiškai pozicionuoja išskirtinumus kaip puikios vietos aplankyti, taip pat puikios vietos gyventi, dirbti ir mokytis.

Vietovės / regiono / miesto prekės ženklo kūrimas žvelgiant bendrąja prasme yra grindžiamas trimis pagrindiniais atributais. Šie atributai yra įvaizdis, unikalumas ir autentiškumas. Tačiau mokslininkai pastaruoju metu pabrėžia, kad reikia atkreipti dėmesį į vis labiau plintančias ir transformuojančias regionų ženklodaros formas, kai ženklo dara tampa esmine miesto politikos ir

planavimo forma. Miesto įvaizdis apima pastatų, viešųjų erdvių, transporto sistemų, paslaugų, patogumų išdėstymą ir dizainą.

Tačiau regionams, miestams, o ypač turistinėms vietoms kurti ir valdyti prekės ženklus sudėtinga. Taip daugiausia yra todėl, nes jų valdymui didžiulę įtaką turi žmonės. Vietos prekių ženklai ir patirtys dinamiškai kuriami labai sudėtingoje paslaugų ekosistemoje, kurią lengvai veikia išorinės aplinkos elementai. Vartotojų kultūrinės ir pažįstamos savybės lemia, kaip prekės ženklai suvokiami, patiriami ir vertinami.

Vigmantas BUTKUS

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

LIETUVA IR LIETUVIAI XX A. PIRMOS PUSĖS LATVIŲ LITERATŪROJE: TEMOS FRAGMENTAS

Pranešimo pradžioje pakomentuojama tema, nusakant jos apimtis ir bendriausias charakteristikas. Apsibrėžtuoju laikotarpiu vienoks ar kitoks, siauresnis ar platesnis Lietuvos, lietuvių paveikslas pasirodo įvairiuose įvairaus žanro latvių rašytojų kūriniuose. Pastarųjų yra daug, norint juos visus analitiškai aprėpti, pristatyti, prireiktų kelių autorinių lankų apimties tyrimo. Kolektyviniai ar pavieniai lietuvių portretai, Lietuvos visumos ar jos fragmentų vaizdai yra labai daugialypiai: vieni istoriniai, nukreipti į Lietuvos senovę, kiti aktualizuoja tuometę ar visiškai nesenos praeities Lietuvą, jos žmones, treči – brėžia fantastinę, utopinę ateities Lietuvos viziją, vieni – (neo)romantinės paradigmos, kiti – realistinės, vieni – tarsi programiniai, kiti – proginiai, situaciniai ar visiškai atsitiktiniai.

Pranešime susikoncentruojama ties dviem *fantastinio* pobūdžio latvių rašytojų kūriniais, kuriuose iškyla *ateities Lietuvos* paveikslas. Remiantis tradicinės literatūrinės (komparatyvinės) imagologijos metodika, pristatoma, aptariama ir apibendrinama, koks tas paveikslas funkcionuoja Gotfrydo Mylbergo (*Gotfrīds Mīlbergs*, 1887–1942) fantastiniame romane *Sidabro saulė teka...* (*Sidrabota saule lec...*, 1923–1924) ir Ansio Gulbio (*Ansis Gulbis*, 1873–1936) fantastiniame romane *Dirvoje ir kare* (*Druvā un karā*, 1934), vaizduojančiuose Baltijos šalis, tarp jų ir Lietuvą, ateities karinių konfliktų ir reikšmingų geopolitinių lūžių kontekste. Daromos išvados.

Juris CIGANOVS

Latvian War museum, Rīga, Latvia

LATVIAN MILITARY UNITS IN THE ARMIES IN WESTERN COUNTRIES AFTER THE END OF WORLD WAR II

In the first post-war years (after 1945), a large number of refugees and released prisoners of war, including from the Baltic countries, were concentrated in Germany. Despite active Soviet agitation, only a few were ready to return to the occupied homeland. The German economy was devastated by the war, there was unemployment. In order to somewhat solve the employment problem and free soldiers from performing paramilitary duties, military auxiliary service units were created in the American, British and French zones in Germany. Latvians, as well as Estonians and Lithuanians former soldiers - volunteers, organized the guards, transport and construction units. These units were part of the armies of the Western Allies. Latvian (as well as Lithuanian and Estonian) military units in the armies of Western countries are still a little-known page of our country's history.

Nerijus ČERNIUS

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

KARO PRIEVOLES TEISINIO REGULIAVIMO PROBLEMA RYTŲ BALTIJOS REGIONE PO PIRMOJO PASAULINIO KARO: TARPUKARIO LIETUVOS ATVEJIS

Po Pirmo pasaulinio karo Rytų Baltijos regiono šalys paskelbusios nepriklausomybes susidūrė su būtinybe ginti valstybingumą karinėmis priemonėmis. Tuo metu susidurta su bendru regione reiškiniu – karo prievolės įvedimu remiantis kitų šalių (imperijų teisės aktais). Tokiu keliu teko eiti Estijai, Latvijai, Lietuvai, Lenkijai, Suomijai ir kt. šalims. Šio pranešimo metu bus analizuojamas vienas reprezentatyvus regiono atvejis – pristatoma karo prievolės teisėkūra Lietuvoje 1918–1940 m. Apžvelgiami du Pirmosios Lietuvos Respublikos kariuomenės laikotarpio elementai: karo prievolė ir teisėkūra. Nors šie elementai nagrinėjami kartu, bet koncentruotas dėmesys skiriamas teisiniam aspektui. Nagrinėjamo laikotarpio teisėkūra – tai procesas, kai buvo kuriami, pakeičiami arba pripažįstami netekusiais galios teisės aktai. Išskiriamos dvi pagrindinės teisėkūros pakopos – teisės akto projekto parengimas (teisės aktų leidybos iniciatyvos įgyvendinimas, projekto svarstymas, priėmimas) ir jo priėmimas bei paskelbimas (teisės akto pasirašymas, paskelbimas).

Pranešimo metu karo prievolės teisėkūra bus pristatoma trimis pjūviais: Rusijos imperijos teisės recepcija, pagrindinių teisėkūros subjektų įgaliojimai ir karo prievolės reglamentavimas. Pasirinkti karo prievolės teisėkūros nagrinėjimo pjūviai atskleis formaliąją teisinę karo prievolės reglamentavimo situaciją tarpukario Lietuvoje.

Pirmojo karo prievolės teisėkūros pjūvio pristatymo metu bus išryškinama nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių karo prievolę nebuvimo ir svetimos teisės taikymo problema tarpukario Lietuvoje. Atsižvelgiant į pagrindinius svetimos teisės aktus, turėjusius tiesioginį poveikį tolimesnei nacionalinei karo prievolės teisėkūrai, atskleidžiamas receptuotos teisės laikinumas ir taikymo apimtis.

Antrojo karo prievolės teisėkūros pjūvio pristatymo metu, vadovaujantis tarpukario Lietuvos laikinosios ir nuolatinės konstitucijose įtvirtintomis imperatyviomis nuostatomis, bus atskleidžiami pagrindinių teisėkūros subjektų – Steigiamojo Seimo (nuo 1922 m. Seimo), Valstybės Tarybos ir Ministrų kabineto, Valstybės Tarybos prezidiumo, Prezidento konstituciniai įgaliojimai karo prievolės teisėkūros procese. Vadovaujantis valdžių padalijimo principu, konstatuojama karo prievolės teisėkūros subjektų kompetencija ir įgaliojimai karo prievolės teisėkūros procese.

Trečiojo karo prievolės teisėkūros pjūvio pristatymo metu, bus atskleidžiamas teisėkūros subjektų veiklos, reglamentuojant karo prievolę, praktinis pobūdis. Karinės prievolės įstatymo, jo pakeitimo ir papildymo projektų rengimas iliustruojamas Steigiamojo Seimo (1920–1922), taip pat Seimo (1922–1927; 1936–1939) posėdžių stenogramomis. Tokiu būdu išryškinamas nuolatinis poreikis tobulinti ir plėtoti nacionalinę karo prievolės teisėkūrą. Nagrinėjant neordinarinę ir ordinarinę karo prievolės teisėkūrą, koncentruotas dėmesys skiriamas pastarajai.

Dalia JAKAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

POETINIAI VINCO MYKOLAIČIO-PUTINO ROMANO *SUKILĖLIAI* RENGIMO MEDŽIAGOS ĮRAŠAI: REGIONINIS ASPEKTAS

Šio pranešimo šaltinis – LLTI saugoma V. Mykolaičio-Putino romano *Sukilėliai* rengimo medžiaga. Pagrindinis dėmesys bus skiriamas literatūrinio diskurso intertekstams šioje „Medžiagoje“. Greta M. Akelaičio, M. Valančiaus ir kitų daugiau žinomų figūrų, romano autorius aktualizuoja ir mažiau žinomas V. Vitkausko (Vitkovskio), D. Pėžos, J. Anusavičiaus, E. J. Daukšos (sukilimo dalyvių ir poetų) personalijas. Greta labiau žinomos lenkų rašytojos M. Rodziewiczówna'os V. Mykolaitis-Putinas atkreipia mūsų dėmesį ir sukilimo recepciją W. Przyborowski ar J. Wołoszynowskio romanuose. Daug vietos tenka ir tautosakai.

Kaip ir paties 1863–1864 metų sukilimo istorijoje, taip ir V. Mykolaičio-Putino rašytiniame palikime ypatingą vaidmenį atlieka regionalumo reikšmės, konkretūs regionai, vietos ir kt. Tai ir bus pagrindinis probleminis pranešimo aspektas. Neapeinant istorinės atminties ir sovietinės ideologijos konteksto, pranešime aptariami šie regionalumo aspektai: įvietinta sukilimo mitologizacija ir tikroji „tautų draugystė“ Lenkijos (lenkų) bei Rusijos („maskolių“) recepcijos pagrindu. Rašytojui sunkiai ieškant romano sprendimo, svarbų vaidmenį suvaidino ir Šiaulių kraštotyros draugijos leidžiamas žurnalas „Gimtasai kraštas“ su jame publikuojama folklorinė medžiaga.

Gabrielė JASIŪNIENĖ

Šiaulių „Aušros“ muziejus, Šiauliai, Lietuva

HERBAS ŽEMAITIJOS BAJORO GYVENIME XVI – XVIII A.: REIKŠMĖ, TRADICIJA, MADA

XII a. antrajame ketvirtyje Vakarų Europoje kaip riterių skiriamieji ženklai turnyruose atsiradę herbai, laikui bėgant plito kitų kilmingųjų aplinkoje. Herbai tapo jų paveldimais ženklais, simbolizavusiais giminės senumą, galybę, santuokinius ryšius, kovinius laimėjus, užimtas pareigas, titulus ir pan. Skirtingai nuo Vakarų Europos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pirmieji kilmingųjų herbai atsirado tik XIV a. pb. – XV a., o heraldikos tradicijos nusistovėjo dar vėliau. Pranešime pasirinkta atkreipti dėmesį į XVI–XVIII a. Žemaitijos bajorijos heraldiką, kurią šiandienos tyrimų duomenimis, sudaro: vietinės kilmės, individualizuoti ir „atneštiniai“ herbai. Pranešimo metu bus siekiama aptarti herbo reikšmę ir funkciją Žemaitijos bajoro gyvenime. Galbūt, tai buvo tik paprastas simbolis dokumento teisėtumui patvirtinti? O galbūt herbas buvo svarbi identiteto dalis, simbolizavusi kilmę arba giminystės, santuokos ryšius? Taip pat bus keliamas klausimas, kokios Žemaitijos bajorų heraldikoje vyravo tradicijos? Kiek buvo paplitę vietinės kilmės herbai ir kaip „atneštiniai“ herbai įsiliejo į šio regiono bajorų gyvenimą? Pranešimo metu bus siekiama pristatyti ir aptariamuoju laikotarpiu vyrausias herbų sudarymo, vaizdavimo ir naudojimo madas. Galbūt, buvo mėgiami itin kuklūs herbai, o galbūt jie buvo tokie dekoratyvūs, jog panašėdavo į meno kūrinius? Pranešime bus pristatomi antspauduose, knygų grafikoje, portretuose, architektūroje ir kitoje ikonografijoje vaizduojami herbai. Šie herbai priklausė Žemaitijoje gyvenusių Bilevičių, Nagurskių, Odachovskių, Gruževskių, Šemetų, Denhofų, Grotuzų ir kitų giminių atstovams.

Jana JAVORCIKOVÁ

Matej Bel University in Banská Bystrica, Banská Bystrica, Slovakia

CULTURAL MEMORY OF EUROPEAN CITIES WITHIN THE CULTURAL STUDIES FRAMEWORK

The presented research is conducted as a part of the national grant (*Cultural Memory of European Cities* 2021–2023) and focuses on the phenomenon of urban cultural memory as reflected in urban linguistics and urban texts and text fragments (urban-related idioms, collocations, metaphors, periphrases, monikers, aliases, portmanteau words, blends and abbreviations). The research corpus (300 phrases, registered in Merriam Webster, Encyclopaedia Britannica and Dictionary of Collocations, 2023) is based on the active English lexicon and its use of European cities-related denominations and text fragments, such as Paris – the City of Love; London – the Great Wen, the Old Smoke, The Fog, The Swinging City, The Old Blithy; etc.).

With regards to the research conducted by J. Lotman, A. Assman, J. Assman, R. Saduov, J. Pecníková and I. Pondelíková, we held the position that these text fragments reveal rich cultural memory in the mind of an English learner and user, and that they also help to “brand” the country, and, finally contribute to creation of various national stereotypes (both positive and negative), and possibly also ethnic insults present in the active English lexicon. They are also reflected in a variety of urban texts, such as novels, novellas, poems, legends related to respective cities.

On the basis of the linguistic and cultural analysis of the research corpus, research results prove that many modern English phrases have lost their original negative motivation and became dead metaphors; however, for language EFL users they still represent a source of “intercultural uncertainty” – EFL language users may misunderstand and misinterpret their meaning and that can lead to a failure of communication on the culturewise level. Therefore, EFL language users need to broaden their expertise in the cultural memory reflected in these expressions, which often represent their first encounter with the respective country.

Key-words: cultural studies, stereotype, national stereotype, EFL, idiom, collocation

Vita JUKNEVIČIENĖ, Rita TOLEIKIENĖ Vilnius University Šiauliai Academy, Šiauliai, Lithuania; **Irma RYBNIKOVA** Hamm-Lippstadt University of Applied Sciences, Hamm, Germany; **Iveta REINHOLDE, Inese ĀBOLIŅA** University of Latvia, Rīga, Latvia

(IR)RELEVANCE OF THE REGIONAL DIMENSION IN THE CONTEXT OF E-LEADERSHIP IN LOCAL SELF-GOVERNMENT

Municipalities as governmental institutions are based on regional dimension – decisions and the power are enabled just in one particular territory of the country (municipality – NUTSIII region). Municipal administrations, providing public services just in one region, as public sector organizations, have to deal with leadership processes, which are affected by different internal and external factors. Pandemic situation has influenced leadership processes radically. E-leadership became the new practice of public sector organizations (including municipal administrations) which enabled ICT usage in processes of managing human management and leadership. Leaders could influence their subordinates online, using remote working channels. However, differences of e-leadership practices in organizations as well as regions can be still identified.

The study seeks to reveal if regional dimension is still relevant in leadership processes of municipal administrations, supporting insights by empirical results from interviews with municipal administrations’ representatives. The explorative study was conducted before and during the pandemic. The study presents results of the research project of the Baltic-German University Liaison Office,

supported by the German Academic Exchange Service (DAAD) with funds from the Foreign Office of the Federal Republic Germany.

Darius JUODIS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, Lietuva

LIETUVOS KARININKIJA SOVIETŲ SAUGUMO AKIRATYJE: SEKIMAS IR VERBAVIMAS XX A. 5–6 DEŠIMTMEČIAI

Dažniausiai istorinėje literatūroje rašoma apie Lietuvos karininkų patirtas represijas (areštus, kalinimą, tremtis), vieno ar kito karininko dalyvavimą pasipriešinimo judėjime. Rečiau užsimenama apie sovietų saugumo siekius panaudoti karininkiją slaptoje agentūrinėje veikloje. Sovietų saugumas nuolat stengėsi sekti, tirti karininkus, iš kurių galima būtų gauti reikalingas žinias ar juos panaudoti informacijos rinkimui. Tokios veiklos pradmenų galima aptikti dar iki 1940 metų įvykių, o po jų tik dar labiau šis veikimas suintensyvėjo, nes atsirado plačios galimybės daryti tiesioginį poveikį tiriamiesiems. Sovietų saugumas stengėsi užverbuoti slaptam darbui karininkus, kurie galėtų pastoviai informuoti apie kitų karių (pavaldžių ar aukštesnes pozicijas užimančių) nuotaikas, planus, darbus. Ne visi sekami ir verbuojami karininkai tiko tokiam darbui pagal charakterio savybes, kiti verbuojamieji atsisakydavo jiems nemalonios veiklos, o užverbuotieji vengdavo vykdyti jiems pavestas užduotis. Tokios nuostatos galėjo lemti sekamojo ar jau verbuojamo asmens ir jo šeimos represijas. Po 1944 m., beveik visi Lietuvoje pasilikę gyventi buvusieji karininkai vienaip ar kitaip atsidūrė sovietų saugumo akiratyje, nepaisant, kad jie stengėsi gyventi su fiktyviais dokumentais ar užimti nežymias darbines pareigas. Po Antrojo pasaulinio karo, užverbuotus karininkus stengtasi panaudoti partizaninės kovos slopinime. Jų išankstinis autoritetas rezistencijos dalyvių akyse, ankstesnieji ryšiai lengvino jų infiltravimą į partizaninio pasipriešinimo gretas. Galima pateikti ryškių tokio veikimo pavyzdžių (fiktyvių pagrindžio organizacijų kūrimas, partizanų slaptaviečių ir ryšių tinklų išsiaiškinimas ir t.t.). Reikia paminėti, kad ne visi ir tuo metu verbuojamieji ar užverbuotieji sutiko dirbti, vieni vengdami darbo slapstėsi, kiti teikė netikslūs duomenis saugumui, kiti pasitraukė į pagrindžio veiklą. Po partizaninės kovos nuslopinimo, buvusi karininkija ir toliau išliko KGB akiratyje.

Salvijus KULEVIČIUS

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

VĖJO MALŪNŲ ŽMONĖS. IŠ PASVALIO KRAŠTO UŽRAŠŲ APIE TARPUKARIO METŲ VĖJO MALŪNŲ BUITĮ

Nepaisant senųjų Lietuvos vėjo malūnų populiarumo (plačiai paplitusio romantizuoto vaizdinio, gausaus naudojamo turizmo reprezentacijoms, nuolat girdimų skaudulių dėl jų nykimo ir t. t.), jų istorija

ir etnografija tebeskendi miglose. Turime viso labo kelias tokias apibendrinančio pobūdžio publikacijas, kurios pasirodė dar prieš daugiau nei keturiasdešimt metų ir vis ko ne pažodžiui perpasakojamos iki pat šiol. Šiandien rengiamos ir publikuojamos konkrečių pavienių ar nedidelio regiono kelių malūnų istorijai skirtos publikacijos (aprašymai, tyrimai), bet, ko gero, tai nėra galutinė mokslo siekiamybė. 2017–2018 m. Pasvalio krašto muziejus ir Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas surengė sakytinės istorijos apie senuosius vėjo malūnus rinkimui skirtas ekspedicijas. Sukauptas unikalus amžininkų ir jų palikuonių pasakojimų archyvas, atskleidžiantis XX a. 4 ir vėlesnių dešimtmečių vėjo malūnų istoriją ir buitį.

Pranešime pristatomas remiantis minėtais ir kitais šaltiniais paremtas tyrimas-pasakojimas apie XX a. pirmos pusės vėjo malūnų žmones: malūnų šeimininkus ir darbininkus, darbo malūnuose organizavimą, moteris ir vaikus malūnuose ar greta malūnų. Remiantis Pasvalio krašto atvejais identifikuojami vėjo malūnų statytojai (socialinės grupės) ir jų dinamika bėgant laikui, aptariamas darbo pasidalinimas vėjo malūnuose, malūnininko šeimos narių vaidmenys malūno gyvenime.

Janīna KURSĪTE, Roberts ĶIPURS, Elīna KURSĪTE

University of Latvia, Rīga, Latvia

MONUMENTS IN THE CONTEXT OF REGIONAL IDENTITY: LATGALE

The paper will explore the issue of one of the visual representations of regional identity – monuments in Latgale, the eastern border region of Latvia. Monuments visually signal the values of the respective region to local residents as well as tourists. The paper will focus on monuments in three Latgale cities – Rēzekne, Balvi, and Daugavpils. In Rēzekne, the dominant value of the city and all of Latgale is embodied by the Latgale Liberation Monument “United for Latvia” (*Vienoti Latvijai*), which was unveiled in 1939. It symbolizes the historical resolution of the Latgale region in 1917 and its inclusion as a part of the Latvian state. Until then, Latgale had long been administratively and culturally separated from other Latvian-inhabited regions. The central figure of the monument is a woman holding a cross – a reference to the region's belonging to the Catholic faith. In Balvi, the “Protective Partisan” (*Sargājošais partizāns*) monument was unveiled in 1938 as a tribute to the Latgale men who fought for Latvia's freedom in 1919–1920, defending themselves against the Bolshevik invasion from the east. In Daugavpils, there is no single visual dominant, but there has been an ongoing struggle for one. The paper will examine in more detail the story of the “fight” for Daugavpils monuments, starting from the 1920s–1930s and ending with recent battles. It is also a story of some Daugavpils residents' inability to reconcile with the dismantling of Soviet occupation regime-promoting monuments. The paper will focus on the unofficial names of the monuments (their possible origins and semantics) given by the people.

Regina KVAŠYTĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

APIE JANIO ENDZELYNŲ RYŠIUS SU LIETUVA

Latvių kalbininkas, baltistas, indoeuropeistas Janis Endzelynas (*Jānis Endzelīns*; 1873–1961) bendravo su lietuvių kalbininkais. Artimiausi ryšiai buvo užsimezgę tarp J. Endzelyno ir Kazimiero Būgos (1879–1924) dar tada, kai K. Būga studijavo Peterburgo universitete. Liudijimų apie kalbininkų kontaktus esama jų susirašinėjime (seniausias atvirlaiškis, kurį pavyko rasti, datuotas 1909 metų sausio 19 d.). K. Būgos korespondencija saugoma Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, o dalis jo laiškų J. Endzelynui išspausdinta leidiniuose „Literatūra ir kalba“ (1956), „Lietuvių kalbotyros klausimai“ (1980) ir K. Būgos „Rinktinių raštų“ 3-ame tome (1961). 13 J. Endzelyno laiškų K. Būgai rasta Vilniaus universiteto bibliotekoje. Laiškuose daugiausia buvo rašoma baltų kalbotyros klausimais: aptariamoms tarmėms, vietovardžiams, leksikografijos klausimams ir pan., vis dėlto aptinkama ir viena ar kitą biografijos faktą atspindinčių pastabų. J. Endzelynas visą gyvenimą apgailestavo, kad K. Būga labai anksti mirė, nes labai vertino jį ne tik kaip kalbininką, bet ir kaip asmenybę. K. Būgai atminti žurnale *Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā* [Švietimo ministerijos mėnraštis] išspausdintas J. Endzelyno straipsnis. J. Endzelynas palaikė ryšius ir su Jurgiu Geruliu.

Keli vėliau žymūs lietuvių kalbininkai – Petras Jonikas, Jonas Kabelka, Algirdas Sabaliauskas, Jonas Kazlauskas – pažino J. Endzelyną kaip profesorį. P. Jonikas 1935–1937 m. tobulinosi, rengdamasis profesūrai VDU, J. Kabelka 1939–1941 m. klausėsi paskaitų Latvijos Universitete ir yra išspausdinęs atsiminimus tiek apie jas, tiek apie patį profesorį. A. Sabaliauskas ir J. Kazlauskas 1953 m. Rygoje dalyvavo studentų mokslinėje konferencijoje ir lankėsi pas J. Endzelyną, kur juos nusivedė tuomet jauna dėstytoja, tapusi garsia latvių dialektologe, Marta Rudzytė (*Rudzīte*). Lietuvių kalbininkai sveikino baltistikos profesorių gyvenimo ir darbo jubiliejų progomis, taip pat dalyvavo jo laidotuvėse. LU Akademinės bibliotekos, Latvijos nacionalinės bibliotekos ir Vilniaus universiteto bibliotekos fonduose saugomos tai liudijančios nuotraukos.

Kaune 1933 m. išleistas *Archivum Philologicum* numeris, skirtas J. Endzelyno 60-mečiui (sud. Pranas Skardžius). Lietuvoje įvertintas latvių kalbininko indėlis į lietuvių kalbos tyrimus ir Lietuvos populiarinimą – 1932 m. profesorius tapo Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaru, o 1937 m. gavo Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino garbės ženklą.

Nora LEACH

Economic and Social Research Council (ESRC); University of Nottingham, United Kingdom

NATO ENLARGEMENT AND THE TRANSFORMATION OF ELITES IN POST-COMMUNIST EUROPE: THE CASE OF BULGARIA FROM 1960S UNTIL PRESENT

This paper examines the transformation of political and bureaucratic elites in the countries of Central and Eastern Europe (CEE) in light of the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) enlargement in the region. In the specific context, the term is understood as a shift towards increased capabilities in accordance with western standards and liberal-democratic rules and norms. The analysis employs data collected in the defence sector of Bulgaria for the period 1962–2023. It focuses on 82 cases of individual appointments in the Ministry of Defence at the level of minister, chief of defence, permanent undersecretary and director of military intelligence. The dataset contains extensive information for the appointees, permitting an in-depth examination over time and across ranks within the defence sector. The timespan allows for evaluation of the dynamics during the late communist regime, as well as more than 30 years of post-communist transformation, including the period of NATO pre-accession and 19 years of membership.

The analysis finds that the impact of NATO enlargement on the transformation of political and bureaucratic elites has been uneven across institutions and positions. It is demonstrated that steps were taken towards abolishing the prolonged partisan incumbency of the past, adopting merit-based recruitment and instilling civilian control over the military, as per the Alliance's requirements. However, there are observable variations between the evaluated ranks with differing, often delayed, onset of the adoption of western standards. Furthermore, the analysis confirms that a key aspect of NATO conditionality was reversed post-accession, namely the re-imposition of military control over the intelligence service.

Evija LIPARTE

Indivīdualiaī dirbanti laisvai samdoma vertēja, Mērsrags, Latvija

APIE KONCEPTUALIOSIOS METAFOROS *INFORMACIJA YRA MAISTAS* REALIZACIJAS LIETUVIŲ IR LATVIŲ KALBOSE

Įvairių sričių ir šalių tyrėjai yra pastebėję informacijos panašumą į maistą, o jos priėmimo ar nepriėmimo – į valgymo procesus (pvz.: *nuryti, suvirškinti*). Vietnamiečių budistų vienuolis, poetas, mokslininkas ir taikos aktyvistas T. Nhat Hanhis savo knygoje „Komunikacijos menas“ (2013) rašė: „Maistu esame įpratę laikyti tai, ką vartojame per burną, bet tai, ką vartojame akimis, ausimis, nosimi, liežuviu ir kūnu, irgi yra maistas. Pokalbiai, kurie vyksta aplink mus, ir tie, kuriuose dalyvaujame, irgi yra maistas“. Monografijos „Komunikacija. Teorija ir praktika“ (2019) autorė Latvijos žurnalistė,

komunikacijos tyrėja, rašytoja, dr. philol. S. Veinberga plėtoja šią mintį, pabrėžia tokio požiūrio naujoviškumą: į komunikaciją žvelgiama kaip į gyvybę užtikrinantį veiksnį, t. y. gastronomicinį fenomeną.

Pranešime bus bandoma susisteminti tai rodančius pavyzdžius, kuriuos, remiantis JAV mokslininkų G. Lakoffo ir M. Johnsono suformuluota konceptualiųjų metaforų teorija, galima laikyti konceptualiosios metaforos INFORMACIJA YRA MAISTAS realizacijomis. Į šią sistemą puikiai įsilieja lietuvių pastarųjų dešimtmečių naujadarai, reiškiantys kokios nors medžiagos gausą, visumą (žaliavą), pvz.: *laikraštiena, internetiena, žurnalistiena*. A. Aleksaitė savo disertacijoje (2022: 89–91) juos sąlyginai priskiria prie mėsos pavadinimų, besiremddama taip pat J. Mikelioninės ir R. Miliūnaitės tyrimais šia tema. Dar čia minėtini kiek senesni melavimą ir apgaudinėjimą žymintys žargoniniai frazeologizmai, pvz.: liet. *kabinti makaronus* // *kabinti makaronus ant ausų* (LŽŽ 70, 186), latv. *kārt makaronus uz ausīm* (<https://tezaurs.lv>) – vertiniai iš tokios pat reikšmės rusų kalbos frazeologizmo *вешать лапшу на уши*.

Dauguma nūdienos pavyzdžių yra neigiamo (menkinamojo) stilistinio atspalvio, disfemistiški. Tačiau iš tautosakos ir ankstesnių laikotarpių grožinės literatūros abiejose kalbose žinomi ir teigiamos konotacijos posakiai, kuriais reiškiamas pritarimas ar pataikavimas, pvz.: liet. *kaip medumi tepti per širdį* ‘labai įtikti’ (<https://ekalba.lt>), latv. *smērēt medu uz lūpām kādam* ‘meilikauti, saldliežuvauti’ (LFV 674). Jie savo ruožtu turi atitikmenį vokiečių kalboje: *jemandem Honig um den Mund schmieren*.

Dangiras MAČIULIS

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, Lietuva

MOKYTIS Į LATVIJĄ: LIETUVIAI MOKSLEIVIAI LATVIJOS MOKYKLOSE XIX A. PAB. – 1914 M.

Lietuvos istoriografijoje ne kartą konstatuotas faktas, kad nuo XIX a. pab. iki Pirmojo pasaulinio karo daug lietuvių moksleivių mokėsi šiandieninės Latvijos teritorijoje veikusiose mokyklose. Tačiau iki šiol šis reiškinys nebuvo bandytas panagrinėti plačiau, bandant išsiaiškinti, kas nulėmė šio reiškinio susiformavimą. Pranešime ketinama apžvelgti: priežastis ir motyvus, kurie skatino vykti mokytis Latviją; lietuvių moksleivių skaičiaus dinamiką latviškose mokyklose; moksleivių pasaulėžiūrinės bei politinės orientacijas; moksleivių įsitraukimą į lietuvių nacionalinį judėjimą.

Vladislavs MALAHOVSKIS

Rēzekne Academy of Technologies; Latgale Culture and History Museum, Rēzekne, Latvia

**FACTORS FORMING RELIGIOUS (CATHOLIC) IDENTITY IN LATGALE
IN HISTORICAL CONTEXT**

The region of eastern Latvia – Latgale – has a number of features that differentiate it from the rest of Latvia; one of them – the dominance of Catholic faith (as opposed to Lutheranism in the rest of Latvia). The aim of the present study is to reveal the peculiarities of the catholic identity in Latgale from the historical perspective, which determined the range of subjects chosen for analysis. The study describes the following Catholic identity-related issues: the issue of counter-reformation and conversion; the influence of the Catholic church on cultural and social-political processes; the *prevalence* of Catholic identity over the ethnic one; the tradition of remembrance days in cemeteries (*kapusvētki*).

Justina MINELGAITĒ-PLENTIENĒ

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

**ŠEIMININKŲ PILYS: KULINARINIO ŠVIETIMO ORGANIZAVIMAS
LIETUVOJE 1918-1940 M.**

1918–1940 m. kulinarinis švietimas buvo organizuojamas valstybinėse ir privačiose žemesnėse žemės ūkio ir amatų mokyklose visoje Lietuvoje. Tokio tipo mokyklų, kurios amžininkų buvo vadinamos „šeimininkų pilimis“, geografija apėmė kone visą valstybės teritoriją ir daugiausiai koncentravosi regionuose, provincijos vietovėse. Istorioграфijoje ši tema nėra plačiau tyrinėta. Šio pranešimo tikslas pristatyti kulinarinio švietimo galimybes Lietuvoje tarpukariu, detalizuojant mokyklų tinklo geografiją, programą, siekius, statistiškai apibūdinant apimtis.

Auksė NOREIKAITĒ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

**CHARAKTERIS IR MENTALITETAS KAIP ETNINIAI RIBOŽENKLIAI
LIETUVOS IR LATVIJOS PASIENYJE**

Pranešime bus pristatomi etniniai riboženkliai susiję su charakteriu ir mentalitetu, kurie atsiskleidė 2008–2019 m. lauko tyrimo metu Lietuvos ir Latvijos pasienyje užfiksuotuose pateikėjų naratyvuose apie santykius su „kitais“. Surinkta medžiaga analizuojama remiantis etninio tapatumo konstravimo teorijomis (Fredrik Barth (1969), Anthony Giddens (2000), Manuel Castells (2006), Thomas Hylland Eriksen (2002) ir kt.).

Tyrimas atskleidė, kad su mentalitetu ir būdo savybėmis susijusios skirtys abiejų pasienio pusių gyventojams yra vienos svarbiausių. Lietuviams yra priskiriamos su aktyvumu, ekstravertiškumu

susijusios savybės, o latviams labiau būdingas pasyvumas, uždarumas arba intravertiškumas. Tiek latviai, tiek lietuviai taip pat dažnai pastebėdavo kai kurių slavakalbių, ypač rusų etninės grupės atstovų charakterio ar temperamento (ekstravertiškumo) panašumą su lietuviais. Tokie panašumai daliai Latvijos lietuvių leido labiau pritapti slavakalbėje kultūrinėje aplinkoje, o ne latviškoje. Pateikėjų išskiriamos etninės skirtys, susijusios su charakterio, temperamento, mentaliteto skirtumais, viena vertus, gali būti vertinamos kaip laiko tėkmėje susiformavę etniniai stereotipai. Visgi respondentų pasakojimuose atsiskleidžia konkrečios kasdienybės situacijos, kuriose šios skirtys veikia kaip reikšmingi etniniai riboženkliai – trukdo tarptautiniams santykiams vystytis arba šiuos riboženklus paribio gyventojai pasitelkia savo etninio tapatumo konstravimui.

Katarzyna ODYNEC

Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Siedlce, Poland

DISAPPEARING CULTURE. CAN EDUCATION SAVE THE UNIQUE „CULTURE, TRADITION AND LANGUAGE FROM HERE“ OF SOUTHERN PODLASIE?

The southern Podlasie region has been politically, strategically and commercially attractive for centuries. The lands at the meeting point of the Western influence (Vatican City, Catholicism) and the East (Byzantium, Orthodoxy) and the intersection of the great trade routes were the subject of disputes between the rulers of different nations.

From the 10th century, for more than 300 years, this area passed from hand to hand, every few years conquered by successive kings (Polish, Ruthenian, Lithuanian) attacked several times by Tatars, Crusaders and Swedes. Each subsequent invader murdered the existing population and settled his people here. People who managed to survive the next slaughter and battles began to connect with each other and over time created their own culture (traditions, costumes, folk art, language), which began to evolve independently from others. They never gave each other a separate name. They built their identity on the borderline ‘we are from here’, ‘they are strangers’. They call themselves PEOPLE FROM HERE, they speak THE LANGUAGE FROM HERE.

In 1947, the soviet government of Poland ordered the action to resettle the borderland population to the so-called recovered territories (north and west of the Poland). The action was to be directed against the Ukrainian population, but in practice it mainly affected people from ‘culture from here’. After ‘Vistula Action’, remembering the repressions, deportations to Siberia, persecution due to its dialect, people who returned home decided not to pass on more language to the next generations. Today only the oldest people know the dialect, they talk in it, but only in their goods, without witnesses. Children often don’t know that the dialect existed at all. CULTURE FROM HERE disappears at this point.

Silvija PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

ŽODŽIO SŪNUS ASOCIACIJŲ LAUKAS: NUO STEREOTIPŲ IKI PRECEDENTINIŲ TEKSTŲ

Žodinės asociacijos, kurioms atskleisti organizuojamas laisvųjų asociacijų eksperimentas, laikomos patikimu analizės šaltiniu siekiant sužinoti, kaip konkrečia kalba kalbantys žmonės suvokia ir kategorizuoja pasaulį. Žodžio sukeliamų asociacijų visuma vadinama asociacijų lauku, o lauką sudarantys žodžiai, žodžių junginiai ir sakiniai – asociatais. Analizuojant asociacijų lauko ypatumus, gaunama informacijos, susijusios tiek su kalbos sistema, tiek su nekalbine tikrove, todėl laisvųjų asociacijų eksperimentas pasitelkiamas ir norint patikrinti, kiek / ar patikimi kitais būdais gauti rezultatai, ir kaip pagrindinis tyrimo metodas.

Šiame pranešime pristatomo tyrimo tikslas – atskleisti, kokią informaciją koduoja žodžio SŪNUS asociacijų laukas. Tyrimo išvados paremtos su keliais šimtais respondentų atlikto asociacijų eksperimento rezultatų analize. Asociacijų eksperimento dalyviams buvo pateiktas 100 stimulų sąrašas, kuriame, be kitų stimulų, buvo ir žodis SŪNUS.

Pristatomas tyrimas yra naujas, nes lietuvių kalbotyroje žodžio SŪNUS asociacijos kol kas nėra aprašytos.

Išanalizavus asociacijų eksperimento rezultatus, paaiškėjo, kad asociacijų lauke gausu sintagminių žodžio ryšių iliustruojančių reakcijų. Respondentų kalbinėje sąmonėje žodis SŪNUS susijęs su kitų šeimos narių pavadinimais. Gausu reakcijų, verbalizuojančių visuomenėje įsitvirtinusių stereotipus, koks turi būti berniukas, vyras. Apibūdinama sūnaus išvaizda, jo intelektinės charakteristikos, jausmų sfera. Yra asociacijų, fiksuojančių, kokių emocijų gali kelti sūnaus poelgiai. Dalis respondentų mini ir pasaulinei kultūrai priklausančius precedentinius tekstus. Minėtina, kad moterų ir vyrų reakcijos į stimulą SŪNUS nėra vienodos.

Jūratė PAŠKONYTĖ, Linas DAUGNORA

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

KĄ VALGĖ KURTUVĖNŲ DVARIŠKIAI?

Kurtuvėnų dvaras (Šiaulių r.) – vienas seniausių Lietuvos dvarų, kurį istoriniai šaltiniai mini XV a. pabaigoje (1495 m). Dvaras daugiau nei 450 metų buvo Šiaulių regiono ekonominis ir kultūrinis centras. XX–XXI a. buvo vykdomi Kurtuvėnų dvaro tiek istoriniai, tiek archeologiniai tyrimai. Pranešimo tikslas nustatyti ir patikslinti Kurtuvėnų dvaro istorinių šaltinių duomenis remiantis naujausiais osteologinės medžiagos tyrimais, kurie sukaupiti vykdant šio dvaro archeologinius tyrimus nuo 1995 m. Tyrimų metu nustatyta, kad kai kurie istoriniai šaltiniai (remiantis atliktais dvaro inventoriaus aprašymais) koreliuojasi su osteologinės medžiagos tyrimų duomenimis, o kai kurie juos

reikšmingai papildo. Tyrimų pagrindas – ekonominis dvaro vystymasis nuo XVI a. pradžios iki XX a. pradžios. Tai gyvulininkystės, paukštininkystės bei žuvininkystės vystymosi raidos nustatymas, remiantis osteologinės bei istorinės medžiagos tyrimų duomenimis. Tyrimų duomenys taip pat įgalina nustatyti medžioklės vaidmenį, kuris buvo reikšmingas XVI–XIX a. dvariškių maisto racione. Tyrimų duomenys rodo, kad dvare gyvulininkystė labiausiai klestėjo XVIII–XIX a., arklinė – XVII ir XIX a., paukštininkystė – XVII–XVIII a. riboje, o žuvininkystė – XVIII–XIX a. Be to, osteologinės medžiagos tyrimų duomenimis įmanoma buvo nustatyti XVI–XIX a. dvare naudotą gyvūnų skerdimo technologiją, gyvūnų subproduktų panaudojimą bei gyvūnų skerdimo amžių, kuris reikšmingas analizuojant gyvulininkystės plėtotę.

Jana PECNIKOVÁ

Matej Bel University in Banská Bystrica, Banská Bystrica, Slovakia

SPEAKING TERRITORIES IN THE CULTURAL LANDSCAPE – CHALLENGES OF TRANSFORMATION WITH RESPECT TO CULTURAL MEMORY

Cultural landscape is a concept that characterizes the diversity of forms, urban structure, historical value and symbolic function, reflecting the fact that a cultural landscape is a materialized system that carries a variety of verbal, visual and physical aspects of human existence. A cultural landscape consists of cultural layers which are often associated with the memory of place. In terms of the linear dimension of human history, cultures interact, sometimes destroy and forget – but at the same time, the layers of culture are stacked, layered and acquired in various forms and features. In the paper we focus on challenges connected with transformation and recovery of area that carries traumatic legacy of the past (our case study is based on the experience of Slovak town Zvolen after Soviet occupation). We present the state of historical revitalization but also targeted forgetting at the territory.

Monika POKORSKA-IWANIUK

Poznań Adomo Mickevičiaus universitetas, Lenkija

REGIONINIAI MOTYVAI VILNIAUS VAIZDINIUOSE PAGAL KRAŠTOTYROS VADOVUS PO MIESTĄ

Vilniaus, kaip kultūrine ir etnine prasme turtingo miesto, įvaizdis atsispindi kultūros, architektūros, literatūros, sociologijos sričių veikaluose, o poetai ir prozininkai šiam miestui yra paskyrę nemažai eilučių, apdainuojančių vietos grožį, įvairovę ir unikalumą. Vietos, kurioje susitinka daugelio tautų, kurių kiekviena prisidėjo prie šio metropolio kūrimo, papročiai, tradicijos ir istorija. Įdomus Lietuvos sostinės pažinimo būdas yra sumanymas atrasti Vilnių, įamžintą kraštotyriniuose darbuose. Pirmieji krašto vadovai, nes būtent apie juos kalbame, ėmė rasti jau XIX amžiuje. Būdas supažindinti

su miestu gali būti ne tik įdomi lektūra, tačiau ir idėja, kaip įvairiais aspektais perprasti miestą. Regioninio pasakojimo temos analizė, kuri galime rasti miesto giduose pabrėžia daugiakultūrinio ir daugiataučio Vilniaus įvaizdį. Populariosios literatūros krypčiai priklausantys vadovai atlieka daugiausiai pažinimo funkcijas, Vilniaus atveju jie papildomai tampa pabrėžiančios šios vietos charakterį savotišku čia gyvenančių žmonių papročių ir tradicijų veidrodžiu.

Ivana PONDELÍKOVÁ, Veronika MAJDÁKOVÁ

University of Ss. Cyril and Methodius in Trnava, Trnava, Slovakia

REFLECTION OF IRANIAN IDENTITY IN LITERATURE AND THE ART OF DANCE

The concept of identity is currently one of the most frequently examined in cultural studies. Identity refers to the identification of an individual with a certain unit based on signs that he/she consciously or subconsciously accepts as his/her own. There are two main currents in identity research; primordialism (essentialist approach) and instrumentalism (constructivist approach). In today's individualized society, there is a shift in emphasis from primordiality, i.e. from that side of identity that is given, permanent, inherited, fixed, to instrumentality, i.e. to such a basis of identity that a person chooses, creates, or selects. The submitted research focuses on Iranian identity and its reflection in literature and dance. Iran has an exceptional position in its region and influences global events with its policy. The question is what allowed the Persians to remain Persians for more than two and a half millennia. Persian identity is expressed mainly in spiritual power, poetry, and religion. The Persians gave the world poetry, miniatures, and carpets. From the point of view of production prosperity, all useless things. But that's how they express themselves. They gave the world what did not serve to make life easier but to make it more beautiful. The empirical part of the research is divided into two parts. In the first part, the authors examine how Iranian identity is reflected in literature. The study of Iranian identity is based on Azar Nafisi's *Reading Lolita in Tehran* (2003) as well as on an unintentional tetralogy of novels by three authors, Betty Mahmoody, the author of the novels *Not without my daughter* (1987) and *For the love of a child* (1992), her daughter Mahtob, the author of the novel *My Name is Mahtob* (2013), and Moody, Mahmoody's ex-husband and Mahtob's father, the author of *Lost without my Daughter* (2013). The second part of the research focuses on the expression of Iranian identity in traditional and modern dance. The Persian "classic" is characterized by an expressive movement of the upper part of the body, delicate movements of the shoulders and palms, and eloquent facial expressions. The dance is very poetic and often depicts scenes from Persian poems. The culture of a nation is expressed in the identity of its inhabitants, and literature and the art of dance contribute to its understanding.

Keywords: Identity, Iran / Persia, Literature, the Art of Dance.

Edita PUSKUNIGYTĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

***MEILĖS TARPUPASULIAI VYTAUTO P. BLOŽĖS IR SIGITO GEDOS POEZIJOJE:
VIETOS IR REGIONALUMO ASPEKTAS***

Vytauto P. Bložės (eil. rink. „Tu palikai mane užmigusi“) ir Sigitos Gedos (eil. rink. „Siuita Virginijai“) poezija liudija apie erotinės meilės atmintį, kuri atsiveria subjekto sąmonėje kaip įvietinta, socialiniais, kultūriniais ar regioniško ženklo pasišyminti patirtis. Lyrinis subjektas gvildena ne tik problematišką žmogaus ir išorinio pasaulio santykį, bet ir egzistenciją įprasminantį Kito išgyvenimą. Iš kasdienybės neregimybės išnyrantys prisiminimai subjektui atveria meilės, kūno, vietos ir laiko tarpupasaulį. Iškyla klausimas, ar meilės tarpupasaulis turi konkretaus Lietuvos regiono ženklų? Pranešime remiamasi Edmundo Husserlio, Maurice Merleau-Ponty ir Alfredo Schutzo teoriniais darbais, ypatingą dėmesį skiriant žmogaus santykio su vieta sampratai.

Raimonda SIMANAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

***MITOLOGIJOS IR GAMTOS ĮKVĖPTA TAUTODAILININKO
MEČISLOVO EŽERSKIO KŪRYBA***

Pranešime planuojama pristatyti Žemaitijos tautodailininko Mečislovo Ežerskio (g. 1940) biografiją, kūrybos analizę ir Kelmėje veikiančią, menininko įkurtą muziejų, kuriame saugomas tautodailininko kūrybos pagrindas ir taip pat gyvena pats autorius. Mečislovas Ežerskis žinomas kaip dekoratyvinių skulptūrėlių ir ypatingai medinių lazdu drožėjas, kurio kūriniai yra sertifikuoti ir garsėja visame Šiaulių krašte. Dekoratyvinių skulptūrėlių, o taip pat ir lazdu meniniams sprendimams dailininkas pasitelkia motyvus, kurie ryškiausiai gali būti siejami su lietuvių liaudies mitologijoje veikiančiais personažais: velniu, kauku, žalčiu, arkliu, paukščiu, aitvaru ir kitais. Akivaizdu, kad kurdamas menininkas galvoja apie šiuos personažus, nes kai kuriuos iš jų mėgsta išskirtinai. Pranešime bus siekiama patyrinėti ir Mečislovo Ežerskio dirbinių gamybą, naudojamą techniką, medienos pasirinkimą, kuris yra tiesiogiai susietas su gamta, t. y. lazdu ir skulptūrėlių apdirbimui tinkamo medžio paieška miške. Nes kurdamas savo dirbinius nuo gamtos formų autorius nutolsta minimaliai, galima teigti, jog tik šiek tiek patobulina tai, ką medžiui suteikė gamta. Beje, jo įgyvendintos lazdos nėra vien tik meninės išmonės rezultatas, dažnu atveju jos yra puikiai pritaikomos ir kaip funkcionalus daiktas. Kūriniuose tiek dirbinių meninio vaizdo specifika, tiek ir pasirinkta technologija tautodailininkas yra labai savitas, originalų braižą turintis kūrėjas, pratęsiantis lietuviškos drožybos tradicijas, bet kartu įgyvendinantis savitus, stilistiškai lengvai atpažįstamus originalius dirbinius.

Pranešimo metu būtų pakomentuoti čia pristatyti menininko kūrybos aspektai ir powerpoint'o programa pademonstruotas jo kūrybos panoraminis vaizdas.

Anna STAFECKA

Latvian Language Institute of the University of Latvia, Rīga, Latvia

INSIGHT INTO THE CLASSIFICATION OF LATVIAN DIALECTS: HISTORY AND TODAY

The paper gives insight into the classification of Latvian dialects and subdialects. In Latvian dialectology, dialect borders are determined by sets of isoglosses reflecting both phonetic and morphological phenomena, less frequently also lexical units. A subdialect is considered to be a language variety spoken within the borders of a civil parish according to the administrative division of 1939. Nowadays the borders of Latvian dialects and subdialects have changed due to many extralinguistic factors (Trumpa 2012).

We can talk about a deliberate classification of Latvian dialects only since the 19th century, but certain attempts to register the regional linguistic differences have been attested already much earlier (Mancelius 1638, Einhorn 1649), in 18 century – Spungiański 1732, Stender 1761.

The first scholar who not only described all three Latvian dialects but also gave them their names was August Bielenstein (Bielenstein 1863). The first geolinguistic maps of the Latvian language are also associated with the name of A. Bielenstein.

During the 1st half of the 20th century, the main focus of researchers was on subdialectal phonetics and morphology, and the descriptions of almost 120 subdialects, following a unified system, were published. On the basis of these descriptions, several geolinguistic maps were created by Velta Rūķe. In 1939, she published an article The Subdialect Groups of Latgale, and in 1940, an article Livonic Area of Kurzeme and Vidzeme.

In 1982, M. Rudzīte published a detailed map of Latvian dialects and subdialects. This demarcation is still used in the geolinguistic atlases of Latvian dialects and other publications on dialectology and geolinguistic.

Nowadays one cannot really speak of Latvian dialects and subdialects in their traditional sense because the borders of the rural administrative units have changed and no longer coincide with those of the pre-war epoch (and thus with the traditional subdialect boundaries), see Trumpa 2012.

Although languages and dialects tend to change and to lose various features, there is also an opposite process – the tendency of self-preservation of local language.

Paper will be prepared within the project *Letonics for the development of Latvian and European society (2021–2024)*.

Vitalija STRAVINSKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, Lietuva

BENDROJO LAVINIMO PROBLEMOS POKARIO LIETUVOJE: TARP MIESTO IR KAIMO

Pranešime bus aptarta viduriniojo ugdymo problematika XX a. 5-ojo dešimtmečio antrojoje pusėje, akcentuojant sovietinės valdžios švietimo politiką ir jos siekius. Pagal to meto reglamentavimą buvo įtvirtintas privalomojo pradinio ugdymo visuotinumas be mokinio gyvenamosios vietos, socialinės padėties ir kt. skirties. Pranešime apžvelgsime sovietinės valdžios bendrojo švietimo planus ir jų realizavimą per mokyklų tinklo atkūrimą ir plėtrą, jo regioninį specifiškumą, mokinių lankomumą, pažangumą, mokymo priemonių klausimą lyginamuoju aspektu. Bus įvertinta miesto mokyklų ir kaimiškų vietovių švietimo įstaigų padėtis, ieškant atsakymų, kokie veiksniai lėmė vienodą ar skirtingą tokių institucijų padėtį, ar buvo imtasi priemonių buvusiai padėčiai pakeisti ir kokie buvo gauti rezultatai.

Saulius STUMBRA

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

PASTORACINIAI ASPEKTAI TAUTINIO / RELIGINIO TAPATUMO

PALAIKYME ŽEMAITIJOS REGIONE

Pranešime keliamas klausimas: kokie pastoraciniai aspektai gali padėti palaikyti tautinį/religinį tapatumą Žemaitijos regione. Daugelis dokumentų, kurie kalba apie „pastoraciją“ išskiria „matyti-įvertinti-veikti“ metodą. Einant šiuo mąstymo keliu – pirmiausia pamatome Žemaitijos etnografinį regioną, su jo kalbiniu ir kultūriniu unikalumu, ypatingai išskirdami šio regiono tautinį / religinį kultūrinį paveldą, kuris ir patenką į matymo lauką. Vertinimas turimos realybės tautinio/religinio tapatumo aspektu – kokia situacija? Veikimas kyla iš objekto suvokimo ir realios situacijos pripažinimo – kokias pastoracines priemones galimą ir būtina taikyti, siekiant Žemaitijos regiono tautinio/religinio tapatumo saugojime ir ugdyme.

Tautinio/religinio tapatumo terminas mums pristato dermę tautinio charakterio ir jam būdingų bruožų, bei religinį turinį, kuris prakalba konkrečioje realybėje – kaip įkultūrinta religija. Globaliame pasaulyje išlaikyti savo autentiškumą yra nelengva ir skamba kaip uždavinys – nepaskęsti tarp daugybės kultūrų, išlaikant savo tautinį/religinį tapatumą. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 18 straipsnis gina asmens laivę privačiai ir bendruomeniškai propaguoti savo tikėjimo kultūrą ir rūpintis jos išsaugojimu.

Tautinis / religinis tapatumas veikia per vietinę kultūrą ir skirtas pilnutiniam žmogaus asmeniui: dvasinėje ir moralinėje, ekonominėje ir politinėje, kultūrinėje ir socialinėje plotmėje.

XX ir XXI amžius pasižymi ne tik didžiuliais mokslo atradimais ir žmonijos pažanga, bet lygiai taip pat ir išaugusia urbanizacija ir kultūrinių šaknų praradimu. Realybės pripažinimas verčia ieškoti

naujų pastoracinių būdų, kaip palaikyti ir išlaikyti ne tik Žemaitijos, bet ir kiekvieno regiono tautinį/religinį tapatumą.

Liaudiškojo pamaldumo praktikos yra tikras tautinio / religinio tapatumo paminklas, prakalbantis į žmogų per įkultūrintą tikėjimą, per jausmą ir meną, liturgiją ir vietines kultūrines tradicijas. Puoselėjimas ir propagavimas gali teigiamai prisidėti prie tautinio / religinio tapatumo išlaikymo.

Dalia SVIDERSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

UTENOS APSKRITIES ANYKŠČIŲ VALSČIAUS IŠKILIŲ VIETŲ VARDAI LŽVA (1935) DUOMENIMIS: SĄVOKOS IR SAMPRATA

Remiantis toponomastikoje jau vykdyta aspektine ir regionine kalnų vardų tyrimų praktika (Karpenko 1969; Zemzarė 1970; Vanagas 1973; Mickienė 2001; Bartkutė 2007; Kačinė 2009; Sviderskienė 2006, 2012; Dimitrova-Todorova 2001; Knappová 2001 ir kt.), pranešime aptariami kompleksiskai (onomasiologiškai ir semasiologiškai) išanalizuoti iškilias vietas įvardijantys žemėvardžių semantinės grupės reprezentantai, iš kalbėjimo tarpukariu užrašyti Lietuvos *Žemės vardų* anketose (LŽVA). Tyrimo rezultatai atskleidžia, kokie požymiai tapo iškilių vietų įvardijimo pamatu, ką šių vietų vardai reiškė vartosenoje, kaip iškilias vietas suvokia ir konceptualizuoja etninės srities atstovai, kokiais aspektais jas įvardija.

Alicja SZUMOWIECKA

Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Siedlce, Poland

FILM IN THE CZECH CULTURAL DIPLOMACY IN THE CENTRAL EUROPE IN 1991–2019

Czech cultural diplomacy in the Central Europe in 1991-2019 is a topic which experts seldom talked about. In my opinion it is a very interesting subject because of the regional cooperation. Cultural diplomacy is a part of public diplomacy which is conducted by government, specialised state institutions, like the Czech Centres, local governments, non-governmental organisations and other private entities. The culture is a natural form of the communication between nations. Because of this fact cultural diplomacy is known since antiquity. The most popular fields of art which are used for building image of the Czech Republic in our region are film and visual arts. I used sources like official documents and websites of the government, the Czech Centres or festivals to analyse it. During my speech I will be talking about the place which takes cinematography in the diplomacy conducted in two countries belonging to the Visegrad Group – Poland and Slovakia. Both nations are the neighbors of the Czech people but the relations between them and Czechs are different because of the historic, economic, cultural and social determinants. In programs of the festivals and some other events we can find

differences between what they present in Slovakia and Poland and on the basis of this we can say what Czechs want to say about its nation and state to Polish and Slovakian people. It is very important because the ideas and values build the states image.

Aušra TAMOŠIŪNIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

EILĖRAŠČIO AUTOETNOGRAFIJA: REGINOS BIRŽINYTĖS FENOMENAS

Autoetnografijos sąvoka šiuo metu itin sparčiai populiarėja socialiniuose moksluose. Toje srityje autoetnografija aktuali pirmiausia kaip tyrimo metodas: per asmenines patirtis ir asmeninę refleksiją ieškoma bendrų tam tikros visuomenės grupės ar kultūros patirčių, kad galima būtų jas apibendrinti. Literatūroje, ypač poezijoje, *autoetnografinis rašymas* padeda ne tik tapatinti pasakotoją ar lyrinį subjektą su tam tikra kultūrine erdve, bet ir sukuria jungtis su skaitytojais, turinčiais panašios kultūrinės patirties.

Apie erdvės poetiką literatūros kritikų kalbėta itin daug, kiek menčiau nagrinėtas patirties arba *autentiškumo* klausimas. „Žodį *autentiškas* skirtinguose darbuose vartoja daugybė kritikų, tačiau faktas lieka faktu: tai, kas yra *autentiška*, <...> poetinei vaizduotei sukelia problemą, kuri negali išsispęsti pati ir niekur savaime nedingsta“, – rašo literatūros kritikas Bruce’as Bondas. Apie kokią problemą jis kalba; kokios yra galimybės ir būdai ją išspręsti?

Daugelis kelmiškės poetės Reginos Biržinytės (1949–1996) eilėraščių neabejotinai yra autoetnografinės kūrybos pavyzdžiai. Juose skrupulingai vardijamos lyriniam subjektui artimos, savybės, pabrėžiamas tęstinumas *iš kartos į kartą*, kuriami vaizdai, glaudžiai susiję tiek su autorės biografija, tiek su realiomis vietovėmis, ypač Kelme.

Pranešime aptarsime R. Biržinytės poezijoje išryškėjančią kultūrinę erdvę, jos slinktis ir kaitą; svarbiausias detales, sietinas su poetės biografija; jos kūryboje (ir bendrai kultūroje) įprastų *bendrujų vietų* (*loci communes*) transformacijas; kviesime pasvarstyti apie autoetnografiškumo kaip literatūros bruožo ir regionui būdingo kultūrinio gyvenimo sąsajas.

Dovilė TAMULAITIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

KRETINGOS APSKRITIES ASMENVARDINĖS KILMĖS VIETOVARDŽIAI (TARPUKARIO DUOMENYS)

Lietuvos žemės vardyno anketos – vienas išsamiausių vietovardžių iš gyvosios kalbos šaltinių. Jos pradėtos pildyti praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje Švietimo ministerijos Valstybės archeologijos komisijos iniciatyva. Pagal 1934 m. sudarytą K. Almino (Alminauskio) instrukciją buvo

parengti specialūs žemėvardžių surašymo lapai, pavadinti „Žemės vardų“ anketomis. Jos išsiuntinėtos pradinį mokyklų mokytojams ir girininkams, kurie kelerius metus (daugiausiai 1935–1937 m.) vietos gyventojų padedami užrašinėjo vietovardžius – ežerų, upių, pelkių, balų, laukų, dirvų, pievų, kalnų, kalvų, kelių ir kitų objektų vardus. Vietų vardai rinkti pagal tuometinį administracinį suskirstymą (apskritis ir valsčius), todėl anketų duomenys yra ypač parankūs regioniniams tyrimams. Be to, žemės vardyno anketos yra vienas vertingiausių šaltinių moksliniu požiūriu, nes jose atsispindi melioracijos, kolektyvizacijos, gyventojų migracijos, slavavimo ir kitų reiškinių nepaveikta vietovardžių būklė.

Pranešimo tyrimo objektas – Kretingos apskrities Endriejavo, Darbėnų, Gargždų, Kartenos, Kretingos, Kulių, Mosėdžio, Palangos, Platelių, Salantų, Skuodo ir Veiviržėnų valsčių Lietuvos žemės vardyno anketose užrašyti asmenvardinės kilmės žemėvardžiai. Pranešimo tikslas – aptarti kalbamųjų vietovardžių semantiką (motyvaciją), darybos būdus ir formantus, pamatinių asmenvardžių (pavardžių, vardų, pravardžių) kilmę, paplitimą.

Draženko TOMIĆ, Vladimir LEGAC

University of Zagreb, Zagreb, Croatia

MEĐIMURJE FOLK CHURCH SINGING AND THE CECILIAN MOVEMENT IN CROATIA: ECHOES IN THE *KATOLIČKI LIST* (CROATIAN NEWSPAPER)

Međimurje is a region in the northwest of the Republic of Croatia. Among its many peculiarities, it is characterized by specific folk lyrical solo vocal female singing, the so-called Međimurska popevka (Folk song from Međimurje). In 2013, that traditional Međimurje song was declared an intangible cultural good of the Republic of Croatia, and in 2018 it was put on the lists of elements on the UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. This article will present the results of the authors' research into the writings of the weekly *Katolički list* (Katholic Newspaper) (Zagreb, 1849–1945) about Međimurje singing. It can be seen from the weekly that the people of Međimurje attracted attention with their singing at all church ceremonies and on other occasions as well. However, with the Cecilian reform of church singing (1870–1920), which was more intense in Croatia from 1907 onwards, Međimurje singing began to be valued differently by some individuals (mainly priests). Echoes of these musical turmoils are also found in the weekly *Katolički list*. Although the entries from this weekly must be thoroughly supplemented with a description of the socio-political circumstances of the time, including Međimurje singing, and especially with the description about the nature of the Cecilian movement, the patriotic importance and traditional value of that folk singing in northwestern Croatia can be strongly glimpsed in all of the recorded texts. The penultimate chapter of this paper also touches on the issue of church organists, while the final chapter of the paper gives the results of a survey among students of the Department in Čakovec of the Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, about today's knowledge and practice of Međimurje traditional song.

Key words: folk song from Međimurje, Cecilian Movement, *Katolički list* (Catholic Newspaper), the region of Međimurje.

Ernestas VASILIAUSKAS

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

**LIETUVOS–LIVONIJOS SIENOS KAITA XIV–XVI A. ISTORINĖJE ŽIEMGALOJE.
LIETUVOS–LATVIJOS SIENAI – 550**

Rytų Baltijos regione XII a. pabaigoje – XIV a. vyksta Kryžiaus karai. Jų eigoje XIII a. iš dalies Livonijos ordinas užkariauja Kuršą, Žiemgalą ir Sėlą. Istoriofrafijoje nusistovėjo nuomonė apie seniausią Lietuvos vakarinę sieną su buv. Vokiečių ordinu (vėliau Prūsija), kuri buvo nustatyta 1422 m. rugsėjo 27 d. Melno taikos sutartimi. Tuo tarpu kalbant apie Livonijos–Lietuvos sieną Lietuvoje ir Latvijoje nusistovėjo nepagrįsta nuomonė, kad siena nustatyta 1529 m. Pastaruoju metu atlikti tyrimai parodė, kad visgi ji buvo nustatyta 1473 m. liepos 7 d. ir su nedideliais pakitimas 1561, 1583–1585, 1588 m., 1819 m. ir 1921 m. išliko iki mūsų dienų Lietuvos–Latvijos siena.

Šio pranešimo tikslas pasitelkus publikuotus šaltinius ir tyrimus apžvelgti Lietuvos–Livonijos sienos kaitą istorinėje Žiemgaloje XIV–XVI a., patikslinti kai kuriuos istoriofrafijoje nusistovėjusias dokumentų datavimo, vietovių lokacijos interpretacijas. Pristatomos 1367 m. (Vaišvilto), 1398 m. Salyno, 1426 m. (Šedbaro) ir vėlesni jų nuorašai (XV a. pab. – 1454 m.), 1473 m. (Radvilų) ir vėlesnės jų delimitacijos (1583–1584 m.).

Sienų sutartys ir aprašymai svarbus šaltinis ir Žiemgalos krašto apgyvendinimo klausimams XIV–XVI a. nagrinėti. Šiuo atveju rašytiniai ir archeologiniai šaltiniai papildo vienas kitą.

Jolanta VASKELIENĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

LIETUVA DALIOS STAPONKUTĖS KNYGOJE „IŠ DVIEJŲ RENKUOSI TREČIĄ“

Pranešime, remiantis iš Šiaulių krašto kilusios, svetur gyvenančios rašytojos Dalios Staponkutės knygos „Iš dviejų renkuosi trečią“ (Vilnius: Apostrofa, 2014), kurioje aprašomi tikroviški herojai ir tikroviškos jų patirtys, empirine medžiaga kalbama apie Lietuvos paveikslą – objektyvų ir subjektyvų, daugiausia nulemtą to, koks asmens (autorės, jos šeimos narių (tekste vartojami jų tikrieji vardai) santykis su šia šalimi (gimtinė, motinos gimtinė, kraštas, į kurį atvykstama pasisvečiuoti ir pan.). Išvalgos ir apibendrinimai daromi remiantis knygos fragmentų, kuriuose pavartotas vietovardis *Lietuva*,

taip pat kiti su Lietuva susiję tikriniai žodžiai (daugiausia vietovardžiai, asmenvardžiai), taip pat ir bendriniai žodžiai, laikytini Lietuvos kontekstiniais sinonimais, analize.

Manvydas VITKŪNAS

Genorolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, Lietuva

ISTORINĖS ATMINTIES FORMAVIMAS(-IS) LIETUVOS KARIUOMENĖJE: TRADICIJOS IR TENDENCIJOS

Lietuvos kariuomenėje nuo seno didelis dėmesys skiriamas istorinių tradicijų puoselėjimui, istorinės atminties formavimui. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje daug dėmesio buvo skiriama LDK karinei tradicijai XIII–XV a., bet beveik ignoruojama vėlyvesnė LDK istorija. Dabartinėje Lietuvos kariuomenėje situacija yra pasikeitusi, daug dėmesio skiriama ir Lietuvos partizaniniam karui prieš Sovietų Sąjungos vykdytą okupaciją. Nėra pamirštas ir LDK vėlyvasis laikotarpis, ypač po 1569 m. Liublino unijos. Visuomenės istorinės sąmonės, istorinės atminties kaita palieką ryškų pėdsaką ir dabartinėje Lietuvos kariuomenėje. Pranešime bus analizuojamos šių reiškinių priežastys, tendencijos ir ateities perspektyvos.

Klāvs ZARIŅŠ

Latvian War museum; Institute of Latvian history at the University of Latvia, Rīga, Latvia

“...ALLOWING US TO DISPOSE OF THE UNDESIRABLE”: MOVEMENT POLICY AND FILTRATION CAMPS IN NORTHERN OBER OST (1917–1918)

1917–1918 marked the intensification and changes of not only military, but also social and political processes in the parts of the Baltic region occupied by the German Empire. The fall of Riga in September 1917, the advance of the frontline in Vidzeme (Livland), and the Brestlitovsk Peace Treaty of March 1918 once again raised the issue of refugees – several hundred thousand people from the Courland province had fled to these parts of Latvia, which were now controlled by the advancing German Army.

Not being able to supply the population of Riga and the newly occupied Baltic territories, the German Military Administration encouraged the return of refugees to their former places or residence in Courland. However, the German military viewed these refugees as a dangerous factor – having experienced the February Revolution and the political upheavals in Russia, the Germans looked for ways to prevent some of the refugees from travelling back to their homes in “pure Courland”, which the Germans controlled since 1915.

In my paper, based on unpublished sources not previously used in historiography, I will examine and analyse the unexplored phenomenon of filtration camps established in Latvia by the German military within the framework of their proposed “movement policy” and their operation in 1917–1918, when

they functioned not only as a control mechanism, but were also designed to create a “pure society” in Courland, using the filtration camps to get rid of persons which the Germans considered socially and politically undesirable.

Viktorija ZIABREVA Klaipėdos universitetas, Klaipėda; **Virginija OSTAŠENKOVIENĖ**

Daugyvenės kultūros istorijos muziejus-draustinis, Lietuva

GYVULINĖS KILMĖS MAISTAS ŠIAULIŲ DVARE PAGAL ARCHEOLOGINIUS IR ISTORINIUS DUOMENIS (XVII–XVIII A.)

Nuo 1589 m. Šiauliai tapo Šiaulių ekonomijos – valdovą išlaikančios valdos – centru. XVII a. pr. ekonomija buvo suskirstyta į teritorinius – administracinius vienetus – raktus. Tai Šiaulių, Žagarės ir Joniškio raktai ir Užmūšio valsčius, o juose palivarkai. Nuo XVII a. pr. Šiaulių ekonomija buvo nuolat atiduodama valdyti už paskolas LDK didikams, keitėsi jos laikytojai (1678–1696 m. priklausė karaliui Jonui Sobieskiui). Ekonomiją administravo jų paskirta administracija: ekonomas, vice ekonomas, raktų vietininkai. Dvaro administracijos pareigūnams talkino provianto raštininkas ir raštininkas ir kt. pareigūnai. Administracijos rezidencija tapo Šiaulių dvaras.

Archeologiniai tyrimai rezidencinėje Šiaulių dvaro vietoje vykdomi nuo 1997 m. (vadovė – A. Šapaitė). Didžiausia zooarcheologinė kolekcija surinkta V. Ostašenkoviienės 2010, 2014, 2017, 2020 ir 2022 m. Dvaro kultūriniuose sluoksniuose iš viso surinkta ir ištirta 1 114 zooarcheologinės medžiagos fragmentų, datuojamų XVII–XVIII a. Nustatyta, jog naminė fauna (arkliai, galvijai, avys / ožkos ir kiaulės, iš paukščių – vištos ir žąsys) sudaro ~57,63 % (642 vnt. kaulų), laukinė fauna (šernai, stumbras, briedžiai, elniai, stirnos, kiškiai, iš paukščių – antys ir plėšrusis paukštis) – ~10,95 % (122 vnt. kaulų) tirtos medžiagos. Tirtoje medžiagoje išskirti nenustatytų atrajotojų kaulai (51 vnt.), sudarę ~4,58 % bei, be kitos smulkios pavienės zooarcheologinės medžiagos (~3,68 % – 41 vnt. kaulų fragmentų) išsiskyrė prabangos prekių grupė, kurią sudarė austrių geldelių fragmentai (5 vnt. – ~0,45 %). Dėl kaulų fragmentiškumo nepavyko nustatyti 26,03 % (290 vnt.) tirtos zooarcheologinės medžiagos. Pranešime zooarcheologinės medžiagos duomenys bus papildyti informacija iš Šiaulių ekonomijos XVII ir XVIII a. inventorių, kuriuose, deja, nėra daug informacijos apie ūkinę veiklą

ANIMAL-BASED FOOD AT THE ŠIAULIAI MANOR ACCORDING TO ARCHAEOLOGICAL AND HISTORICAL DATA (17TH–18TH CENTURY)

Since 1589, Šiauliai became the center of the Šiauliai economy consisting of holdings that supported the ruler. In the early 17th century, the economy was divided into territorial administrative units called "tracts". Šiauliai, Žagarė and Joniškis and the Užmūšis area had their own folwarks. From the early 17th century, the Šiauliai economy was consistently given to Lithuanian magnates to manage in exchange for loans. During 1678–1696 it was returned to King Jan Sobieski. Tenants appointed an administration: an economist and a vice-economist, the local officials of tracts. A provision writer, a writer and other

officials helped the administration. The Šiauliai Manor became the residence of the administration. Archaeological research at the Šiauliai Manor residential site has been ongoing since 1997 (led by A. Šapaitė). The largest zooarchaeological collection was collected by V. Ostašenkoviėnė in 2010, 2014, 2017, 2020 and 2022. In total, 1,114 zooarchaeological material fragments dating from the 17th-18th centuries were collected and investigated. It was found that domestic fauna (horses, cattle, sheep/goats and pigs, with birds such as chickens and geese) make up approximately 57.63% (642 bone fragments), while wild fauna (deer, beaver, roe deer, elk, hares, with birds such as ducks and birds of prey) make up approximately 10.95% (122 bone fragments) of the analyzed material. Unidentified bones of ruminants (51 fragments), making up approximately 4.58%, were also found. In addition to other minor zooarchaeological material (~3.68% – 41 pieces of bone fragments), a group of luxury goods stood out, consisting of fragments of oyster shells (5 pieces – ~0.45%). Due to the fragmentation of bones, it was impossible to identify 26.03% (290 fragments) of the studied zooarchaeological material. The report on the zooarchaeological data will be supplemented with information from the same time inventories of the Šiauliai economy. Unfortunately, they do not give much information about agricultural activities of the economy.

Regionų plėtros institutas Vilniaus universiteto Šiaulių akademija Vytauto g. 84 LT-76352 Šiauliai, Lietuva El. paštas: regina.kvasyte@sa.vu.lt	Institute of Regional Development Vilnius University Šiauliai Academy Vytauto Str. 84 LT-76352 Šiauliai, Lithuania E-mail: regina.kvasyte@sa.vu.lt
--	---

Mūsų partneriai / Conference partners:

Informacinis rėmėjas / Media sponsor

